

ZAHABIYA TASAVVUF TARIQATI

Hafizov Siyovash Oqiljon o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Manbashunoslik va tasavvuf germenevtikasi kafedrası 1-bosqich magistranti.

siyovashhafizov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13925196>

Annotatsiya. “Zahabiya” tariqati tasavvuf tariqatlaridan biri bo‘lib, islom dinining shia mazhabiga e‘tiqod qiluvchi aholisi orasida keng tarqalgan. Ushbu ilmiy tadqiqotda mazkur tariqatga doir ba’zi bir ma’lumotlar, jumladan, paydo bo‘lish shart-sharoitlari, qutblari, asoschisi, qonun-qoidalari va so‘fiylik rasm-rusmlari turli tildagi manbalar asosida tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: zahabiya, Burzishobodiy, shia, tariqat.

ZAHABIYYAH SECT OF THE SUFISM

Abstract. The “Zahabiyyah” sect is one of the Sufism sects, which is widespread among the people who believe in the Shia sect of Islam. In this scientific study, some information about this sect, including the conditions of its emergence, poles, founder, laws and Sufi paintings, were analyzed on the basis of sources in different languages.

Key words: Zahabiya, Burzishabadi, Shia, tariqat.

ЗАХАБИЯ СЕКТА СУФИЗМА

Аннотация. Секта «Захабия» - одна из сект суфизма, получившая широкое распространение среди людей, исповедующих шиитскую секту ислама. В данном научном исследовании на основе источников на разных языках были проанализированы некоторые сведения об этой секте, в том числе об условиях ее возникновения, полюсах, основателе, законах и суфийских картинах.

Ключевые слова: Захабия, Бурзишабади, шииты, секта.

“Zahabiya” tariqati islom dinining shia mazhabiga doir tariqatlardan biri bo‘lib, ushbu tariqatga ergashuvchilarni Eron va boshqa davlatlarda uchratishimiz mumkin. Ushbu tariqatning paydo bo‘lish sanasini sh-q. III asrda yashab o‘tgan Abumahfuz Ma’ruf ibn Feruz Kuhiyga bog‘lashadi. Ammo ba’zi bir tadqiqotchilar ushbu tariqatning sh-q. IX asrda vujudga kelib, Safaviylar sulolasi hukmronligi davrida dastavval Xuroson, keyinchalik Sheroz hududlarida rivoj topganiga ishonishadi. “Zahabiya” tariqatiga ergashuvchilar ilhom oladigan mashhur shayxlar qatorida Junayd Bag‘dodiy, Sari Saqatiy, Ahmad G‘azzoliy va Najmiddin Kubrolarni keltirishimiz mumkin. Hozirgi kunda Eron Islom Respublikasining Fors, Xuroson, Ozarbayjon, Xuziston va boshqa viloyatlarida “Zahabiya” tariqatiga ergashuvchilar tarqoq holda umrguzaronlik qilayotganini ko‘rishimiz mumkin.

Sh-q. IX asrda “Zahabiya” tariqati dastavval Sayyid Abdulloh Burzishobodiy Mashhadiyning muridlari¹ orasida keng tarqaladi. Eronda Safaviylar davlati tashkil topgandan

¹ Madelung Vilfred, Islom firqalari. Abulqosim Sariy tarjimai. Asotir nashriyoti. Tehron. 2002-yil. – 91. B.

so'ng ushbu tariqat keng tarqalib, keyinchalik undan ko'plab yangi firqalar ajralib chiqdi. Shu sababdan ham "Zahabiya" tariqatini istilohda "Tariqatlar onasi"² (مادر سلسله‌ها) deb nomlashadi.

Ba'zilarining fikricha, "Zahabiya" tariqatining idizi "Hamadoniylar Kubraviya" sufiylariga borib taqaladi. Yana bir guruh tasavvuf olimlarning nazdida ushbu tariqat silsilasi "Kubraviya" tariqati bilan chambarchas bog'liqdir. Ba'zilar "Zahabiya" tariqatini Burzishobodiydan oldin sunniy mazhabiga oid tariqat sifatida talqin qilishadi. Ammo Burzishobodiydan so'ng bu tariqat shia mazhabiga e'tiqod qiluvchilar orasida keng tarqaldi va ushbu mazhab tariqatlaridan biriga aylandi³.

"Zahabiya" tariqatining asoschisi haqida to'rtta qarash mavjud. Bular:

Birinchisi, ushbu tariqatning asoschisi Abdulloh Ahmad ibn Umar ibn Muhammad Xivaqiy Xorazmiy⁴. U milodiy 1221-yilda vafot etgan. Uning ko'niyasi "Abduljanob"⁵ dir. U Ahmad Najmiddin Kubro nomi bilan tanilgan bo'lib "Zahabiya" tariqati silsilasida o'n ikkinchi shayx hisoblanadi. Najmiddin Kubro xalq orasida shayx Valiytarosh, Kubro va Toma al-Kubro nomlari bilan ham mashhur bo'lgan. Shu sababdan ham "Zahabiya" tariqati keyinchalik "Zahabiya Kubroviya" nomi bilan insonlar orasida tarqalgan⁶. Najmiddin Kubroning "Toma al-Kubro" ("qiyomat kuni, katta balo") laqabi haqida quyidagi fikr mulohazani keltirishimiz mumkin: "U (Najmiddin Kubro) qaysi olim bilan bahslashmasin, albatta g'olib chiqardi. Keyinchalik iste'molda "Toma" qismi tushib qolib "Kubro" qo'llaniladigan bo'ldi"⁷. Abdurahmon Jomiy uning "Valiytarosh" laqabi haqida quyidagicha bayon qilgan: "Vujudi ustidan g'alaba qozongani uchun kimgaki muborak nazari tushsa valiylik darajasiga yetgan"⁸. Uning izdoshlari orasida Majididdin Bag'dodiy (vaf. sh-q. 608-yil), Saadiddin Hamaviy (vaf. sh-q. 649-yil), Bobokamol Junaydiy, shayx Rizoiddin Ali (vaf. sh-q. 646) va qozi Nurulloh Shushtariy⁹ kabi mashhur sufiylarni sanab o'tish mumkin. Qozi Nurulloh Shushtariy "Majolis al-muminin" kitobida Najmiddin Kubro izdoshlaridan o'n ikkitasining nomini zikr qilib, shunday deydi: "Cunki uning (Najmiddin Kubroning) haqiqiy muridlari o'n ikki nafar edi. Umri davomida shu o'n ikki nafar muriddan boshqa murid qabul qilmadi. Ammo ulardan (o'n ikki muriddan) har birlari "buyuk avliyo" edi"¹⁰. Najmiddin Kubro Ruzbahon Fasoyiyning kuyovi bo'lib ikki nafar o'g'il farzandning otasi edi.

Ikkinchi nazariyaga ko'ra, "Zahabiya" tariqatining asoschisi Xo'ja Is'hoq Xuttaloni bo'lib, u sh-q. 740-yil (mil. 1339-yil) dunyoga keladi va 40 yil davomida insonlarni hidoyatga chorlab, sh-q. 826-yil (mil. 1423-yil) vafot etadi. U Mir Sayyid Ali Hamadoniyning shogirdi va kuyovi bo'lib, Abdulloh Burzishobodiy uning o'n ikkita mashhur shogirdidan biri edi¹¹. Xo'ja Is'hoq Xuttaloniyning o'limi quyidagicha bayon etiladi: "Sayyid Muhammad Nurbaxsh Xurosoniy isyoni davrida Xo'ja Is'hoq Xuttaloniylar imperiyasiga qarshi isyonning

² Husayn Zahabiy (Mirzo Bobo Sheroziy) Sayyid Abulqosim bin Abdulnabiy, Manohej anvor al-marifiy fiy sharh musboh al-shariat va muftoh al-haqiqat. Tadqiqotchi: Muhammad Boqiriy, Muhammad Ja'far. 1984-yil. – 841 B.

³ Husayn Dezfuliy. Zahabiya tarqatiga urg'u bergan holda tasavvuf tahlili. 2006-yil. – 39. B.

⁴ Muhammad Ma'sum Sheroziy. Taroyiq al-haqoyiq. – 211. B.

⁵ Yofey Yamaniy Makkiy, as-Saad bin Ali bin Sulaymon.

⁶ Asadulloh Xovariy. Zahabiya, Ilmiy tasavvuf, adabiy asaralar. Tehron. 2004-yil. – 211. B.

⁷ Qozi Sayyid Nurullohiy Shushtariy. Majolis al-muminin. Islomiya. 1997-yil. – 74. B.

⁸ Abdurahmon bin Ahmad Jomiy. Nafohat al-uns min hazarat al-quds. Mahdiy Tavhidiy pur tadqiqoti. 1987-yil. -419. B.

⁹ O'sha kitob – 464. B.

¹⁰ Qozi Nurulloh Shushtariy. Majolis al-muminin. Islomiya. 1997-yil. – 73-74. B.

¹¹ Ahsonulloh Ali Istahriy. Tasavvuf asoslari. Ma'rifat. – 323-325. B.

asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qamoqqa olinadi va temuriyzoda Shuhrux buyrug'iga binoan qatl qilinadi"¹².

Uchinchisi, Sayyid Burzishobodiy "Zahabiya" tariqatinig asoschisi bo'lgan degan fikrni ko'pchilik olimlar haqiqatga yaqinroq deb hisoblashadi. Sayyid Abdulloh bin Abdulhay Ali al-Husayn sh-q. 870-880 yillar (mil. 1368-1378 yillar) oralig'ida Eronning Rizaviy Xurosoni viloyati, Mashhad shahridagi Burzishobod qishlog'ida dunyoga kelgan. U ustozlari Xo'ja Is'hoq Xuttaloniyni kuyovi bo'lgan. Xuttaloniyni oldin Qosim Anvordan (tav. sh-q. 837-yil) ma'rifat odob-axloqini o'rganadi. Ammo Xuttaloniyni tarbiyasi bilan kamolga erishib, Haq taoloni taniydi. Shu sababli uning xirqa kiyishi ikki holatda ta'riflanadi: biri Qosim Anvor orqali shayx Safiyiddin Ardabiliyga (tav. sh-q. 735-yil) yetib borsa, boshqasi Xo'ja Is'hoq Xuttaloni orqalidir¹³. Xuttaloniyni vafotidan so'ng, Burzishobodiy 30 yil davomida soliklarga yo'l boshlovchilik qildi va nihoyat, sh-q. IX asr ikkinchi yarmi boshlarida bu dunyodan ko'z yumadi.

U ko'plab risolalar muallifi bo'lib, ular orasidan "Kamoliya" risolasini (irfon odoblari va tariqat yo'lini bosib o'tish haqida¹⁴) alohida ko'rsatish mumkin. Aruz vazni istilohlari, irfoniy va ma'naviy qarashlarni o'zida mujassam etgan g'azallari ham mavjud.

To'rtinchisi, ba'zi ma'lumotlarga ko'ra, Xo'ja Is'hoq Xuttaloni o'zining yosh shogirdlaridan biri Sayyid Muhammad Nurbaxsh Xurosoniyni g'ayri oddiy fazilatlariga haqida tush ko'radi hamda uni nafaqat o'zining o'rinbosari (ustozlari Mir Sayyid Ali Hamadoniyni xirqasini Sayyid Muhammad Nurbaxsh Xurosoniyni taqdim etadi) balki, uning buyuk qobiliyati haqida bashorat qiladi. O'zining izdoshlarini ham Sayyid Muhammad Nurbaxsh Xurosoniyni topshiradi. Ammo ulardan biri ya'ni Sayyid Abdulloh Burzishobodiy unga itoat qilishdan bosh tortadi va u yerni tark etadi. O'sha payt Xuttaloni shunday naql qiladi: "Abdulloh ketdi" (ذهب "عبدالله"). Shu sababdan ham Burzishobodiy yurgan yo'l "Zahabiya" nomi bilan "Kubraviya" tariqatinig tarmoqlaridan biri sifatida rivoj topadi¹⁵.

"Zahabiya" tariqati dastavval "Kubroviya" tariqati ulug'larining diyori xususan, Mir Sayyid Ali Hamadoni va Xo'ja Is'hoq Xuttaloniylarning kindik qoni to'kilgan Xuroson hamda Xuttal o'lkalarida keng yoyildi. Ushbu mintaqalar sh-q. IX asrdan to XI asrgacha "Zahabiya" tariqati namoyandalari uchun o'ziga xos bir markaz vazifasini bajargan. Oradan bir necha yillar o'tib "Zahabiya" tariqati markazi Sheroh shahriga ko'chdi¹⁶. Najibiddin Rizo Tabriziy (silsilaning o'ttizinchi shayxi) davrida tariqat markazi Isfahon shahriga ko'chadi¹⁷. Najibiddin Rizo Tabriziyni sh-q. 1108 yilda vafot etishi hamda Ali Naqqiy Astahbonotiy (silsilaning o'ttiz birinchi shayxi) shayxligi va Shoh Sulton Husayn hukmronligining oxirlarida faqihlar bosimini kuchayishi bilan yana Sheroh shahri ushbu tariqat markaziga aylanadi¹⁸. Ali Naqqiy Astahbonotiy "Zahabiya" tariqatinig mashhur va muhim shayxlaridan biri Sayyid Qutbiddin Muhammad Tabriziyni tarbiyalab kamolga yetkazish orqali, ushbu tariqatning Eron hududida davom etishi va

¹² Abdulrafiq Haqiqat. Islom davridagi irfoniy maktablar. Kumash. 2004-yil. – 308-309. B.

¹³ Asadulloh Xovariy. Zahabiya, Ilmiy tasavvuf, adabiy asaralar. Tehron. 2004-yil. – 353-354. B.

¹⁴ Shahobiddin Amirabdulloh Burzishobodiy. Kamoliya risolasi. Islom tarixi va Eron ixtisoslashtirilgan kutubxonasi.

¹⁵ Nuriddin Mudarrisiy Chahordahiy. Tasavvufga sayohat. Ashroqiy. Tehron. 1982-yil. – 273. B.

¹⁶ Hamidulloh Rafiyy Zabliy. Zahabiya tariqati. Tehron. 2010-yil. – 61. B.

¹⁷ Asadulloh Xovariy. Zahabiya. Tehron. 2004-yil. – 287. B.

¹⁸ O'sha asar. – 296. B.

keng tarqalishiga zamin yaratdi¹⁹. “Zahabiya” tariqatiga ergashuvchi sufiylarni Eron hududlaridan tashqarida ham uchratish mumkin. Ularning faoliyati bugungi kunimizgacha davom etib kelmoqda²⁰.

“Zahabiya” tariqati silsilasi.

Muhammadali Muzan Sabzavoriyning “Tuhfayi Abbosiy” nomli asari ilovasida ²¹ “Zahabiya” tariqati silsilasi quyidagicha keltirilgan:

1. Rukniddin imom Rizo;	21. Sayyid Abdulloh Burzishobodiy;
2. Ma'ruf Karxiy;	22. Rashididdin Muhammad Baydvoziy;
3. Sariy Saqatiy;	23. Shohali Asfaroyniy;
4. Junayd Bag'dodiy;	24. Muhammad Xabushoniy;
5. Abuali Rudboriy;	25. G'ulomali Nishopuriy;
6. Abuali Kotib Misriy;	26. Tojiddin Husayn Tabodakoni;
7. Abulqosim Gurgoni;	27. Muhammad Kornadhiy (Pirpolonduz);
8. Abu Bakr Sarroj Tusiy;	28. Hotam Zarovandiy Xurosoniy;
9. Ahmad G'azolliy;	29. Muhammadali Mavzan Xurosoniy;
10. Abulnajib Suhravardiy;	30. Najmiddin Rizo Tabriziy;
11. Ammor Yosir Bidlisiy;	31. Shayx Alinaqqi Astahbonotiy;
12. Ahmad Najmiddin Kubro;	32. Sayyid Qutbiddin Muhammad Nayriziy;
13. Majiddiddin Bag'dodiy;	33. Muhammad Hoshim Darvish Sheroziy;
14. Rizoiddin Ali Lolo;	34. Mirzo Abdulnabiy Sharifiy Sheroziy;
15. Ahmad Jurfoni (Gurponiy);	35. Sayyid Abulqosim Roz Sheroziy (Mirzobobo);
16. Nuriddin Abdulloh Asfaroyniy;	36. Jaloliddin Muhammad Majid al-Ashraf Sheroziy;
17. Alouddavla Samnoniy;	37. Mirzo Ahmad Abdulhay Murtazaviy (Xushnavis);
18. Mahmud Mazdaqoni;	38. Mirzo Muhammadali Hub Haydar Ardabiliy (Abulfutuh);
19. Mirsayyid Ali Hamadoni;	39. Abdulhamid Ganjaviyon (Mir Barno Salomulavliyo);
20. Xo'ja Is'hoq Xuttaloni;	40. Husayn Asoriyon (Salohiddin).

“Zahabiya” tariqatining nomlanishi to'g'risida turli xil qarashlar mavjud. Ushbu tariqatning “Zahabiya” deb nomlanish haqida aniq faktlar keltirilgan. Ammo ushbu tariqat boshqa nomlar ostida ham xalq orasida keng tarqalagan. Jumladan: Ilohiya, Muhammadiya, Alaviya, Rizoviya, Mahdiya, Kubroviya va Ahmadiya. Albatta, tariqatning yuqoridagi nomlar bilan atalishiga sabab bo'lgan omillar ham mavjud. Masalan, ushbu tariqatning Mirzo Ahmad Abdulhay Murtazaviy (silsilaning o'ttiz yettinchi shayxi) nomidan olingan “Ahmadiya” shakli uning

¹⁹ Ahsanulloh Istaxriy. Tasavvuf asoslari. Ma'rifat. Tehron. 1959-yil. – 414-443. B.

²⁰ Madelung Vilfred, Islom firqalari. Abulqosim Sariy tarjimai. Asotir nashriyoti. Tehron. 2002-yil. – 91. B

²¹ Muhammadali Sabzavoriy Tuhfayi Abbosiy. 2002-yil. – 554. B.

izdoshlari tomonidan tariqat nomiga aylantiriladi²². Muhammadali Muzan Xurosoniy “Zahabiya” tariqatini “Silsilalalar onasi” (مادر سلسله‌ها) deb nomlab, quyidagicha ta’riflaydi: “Eronda Safaviylar sulolasi hokimiyatga kelishi hamda shia mazhabining keng targʻib qilinishi natijasida, ushbu mazhab diniy qonun-qoidalariga mos keladigan “Zahabiya” tariqati keng koʻlamda rivojlandi. Shu sababdan ham “Zahabiya” tariqati “Tariqatlar onasi” deb ataladi. Uning natijasi oʻlaroq asrlar davomida ushbu tariqat boshqa koʻplab yangi firqalar uchun asos boʻlib xizmat qiladi.²³

“Zahabiya” tariqatining taraqqiyot yoʻli.

Asadulloh Xovariy Maʼruf Karxiy (silsilada birinchi shayx) vafotidan (mil. 815 yil) to Jaloliddin Muhammad Majidalsharof Sheroziy (silsilaning oʻttiz oltinchi shayxi) vafotigacha (mil. 1913 yil) boʻlgan “Zahabiya” tariqati tarixini besh qismga taqsimlaydi:²⁴

Birinchi, Zuhd va ibodat davri. Ushbu davr Maʼruf Karxiy (silsilaning birinchi shayxi) vafoti bilan boshlanib, to sh-q. V asr oxiri yaʼni Abu Bakr Sarroj Tusiy (silsilaning sakkizinchi shayxi) vafotiga qadar (mil. 1094 yil) davom etadi. Bu davrda toat ibodatda boʻlgan shayxlarning baʼzi bir jumalari va hikmatli soʻzlaridan tashqari boshqa yozma asar yozganliklari haqida maʼlumotga ega emasmiz.

Ikkinchi, Tasavvufni targʻib qilish yoki uning nazriyasini yaratish davri. Ushbu davr sh-q. VI asr boshlarida Ahmad Gʻazzoliy (silsilaning toʻqqizinchi shayxi) dan boshlanib to sh-q. IX asr oxiri yaʼni Xoʻja Isʼhoq Xuttaloni (silsilaning yigirmachi shayxi) vafotigacha davom etadi.

Xuttaloni vafotidan bir asr oʻtar oʻtmas moʻgʻullarning Markaziy Osiyoga hujumi boshlanadi. Alouddin Muhammad Xorazmshohning moʻgʻullar qarshisida magʻlubiyatga uchrashi, Xorazmshohlar davlati inqiroziga sabab boʻldi. Bu magʻlubiyat qaysidir maʼnoda boshqa tasavvuf tariqatlarida boʻlgani singari “Zahabiya” tariqati rivojiga ham taʼsir oʻtkazdi.

Uchinchi, tasavvufda turgʻunlik davri. Mazkur davr sh-q. IX asr ikkinchi yarmi yaʼni Sayyid Abdulloh Burzishobodiy (silsilaning yigirma birinchi shayxi) bilan boshlanib to sh-q. XII asr oxiri Sayyid Qutbiddin Muhammad Nayriziy (silsilaning oʻttiz ikkinchi shayxi) vafotiga (mil. 1760 yil) qadar davom etadi. Sh-q. IX asrdan boshlab soʻfiylikdagi tavhid taʼlimoti asta-sekin zaiflasha bordi va uning oʻrnini Ali (r.a) ni madh etish bu tariqat soʻfiylarining birinchi galdagi vazifasiga aylanadi. Bu oʻzgarishlar tariqatdan boshqa maqsadlarda foydalanuvchi kimsalar uchun qoʻl keladi. Buning natijasida soxta soʻfiylar olamonni yoʻldan ogʻdirib, ularning shuurini zaharlashga urindilar. Va nihoyat, oradan biroz fursat oʻtib, xonaqoh odoblariga rioya qiladigan darvish, shayx va murid anʼanalari rivoj topdi. Bu davrda yashab sayr suluk yoʻlida xizmat qilgan va oʻzidan tasavvuf taʼlimotiga oid kitob qoldirgan mashhur shayxlarga misol qilib, Sayyid Qutbiddin Muhammad Mirzo Nayriziy, Muhammadali Muzan Xurosoniy (silsilaning yigirma toʻqqizinchi shayxi) va Najibiddin Rizo Tabriziy (silsilaning oʻttizinchi shayxi) kabilarni keltirishimiz mumkin.

Toʻrtinchi, valiylik targʻiboti davri. Ushbu davr sh-q. XII asr oxiri Muhammad Hoshim Darvesh Zahabiy Sheroziy (silsilaning oʻttiz uchinchi shayxi) hidoyati bilan sh-q. 1173 yilda boshlanib to sh-q. XIV asr boshlari yaʼni Jaloliddin Muhammad Majidalsharof Sheroziy (silsilaning oʻttiz oltinchi shayxi) vafoti (sh-q. 1331 yil) ga qadar davom etdi. Bu davrda tasavvuf

²² Asadulloh Xovariy. Zahabiya. Ilmiy tasavvuf. Tehron. 2004-yil. – 90-91. B

²³ Muhammadali Muzan Xurosoniy. Tuhfayi Abbosiy. 2002-yil. – 554. B.

²⁴ Asadulloh Xovariy. Zahabiya. Ilmiy tasavvuf. Tehron. 2004-yil. – 407-410. B

va maorif tavhid olamidagi sir sinoatlaridan valiylik tomon yuz burdi hamda shia mazhabida tashqi odob-rusumlardan valiylik haqiqatiga, zohirdan botinga qarab intilish kuchaydi. Ushbu davrda muridlarga shayxlik qilgan Muhammad Hoshim Darvesh Zahabiy Sheroziy, Jaloliddin Muhammad Majidalsharof Sheroziy va Abulqosim Roz Sheroziy (Mirzo Bobo, silsilaning o'ttiz beshinchi shayxi) kabilar qalamiga mansub ko'plab asarlar zamonamizgacha yetib keldi.

Beshinchisi, tasavvufning zamonaviy davri. Ushbu davr sh-q. XIV asr boshlaridan to bugungi kunga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi.

Xonaqoh marosimi. Boshqa tasavvuf tariqatlarida bo'lgani singari "Zahabiya" tariqatida ham xonaqoh marosimlariga katta e'tibor qaratishgan²⁵. Xonaqoh marosimining ramzlaridan biri shayxlarning xirqa kiyishidir. Bunda tariqat shayxining xirqasi keying shayxga kiydiriladi.

"Zahabiya" tariqatining an'analardan yana biri "samo" (so'fiyona raqs harakatlarini ijro etish) dir. Shuningdek, ustoz shogirdlik, pir va muridlik an'analari ham "Zahabiya" tariqatiga ergashuvchilar orasida keng tarqalgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, islom dinining shia mazhabi qonun-qoidalariga asoslanadigan "Zahabiya" tariqati o'rta asrlarda Eron hududlarida tarqalib, ushbu tariqatning butun Eron va unga tutash mintaqalarga tarqalishida Safaviylar davlati katta rol o'ynadi. Tariqat namoyondalari boshqa tariqat vakillari singari o'z sayri suluklarini puxta o'rganib, mazkur tariqatning mintqa bo'ylab tarqalishida o'z hissalarini qo'shishdi.

Tariqat qutblari faoliyatida ham boshqa tasavvuf tariqatlarida kuzatilgani singari turli bosqichlarni, masalan, zohidlik davri, tariqatlar davri, valiylik va boshqalarni kuzatishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Abdurahmon bin Ahmad Jomiy. Nafohat al-uns min hazarat al-quds. Mahdiy Tavhidiypur tadqiqoti. 1987-yil.
2. Abdulrafiq Haqiqat. Islom davridagi irfoniy maktablar. Kumash. 2004-yil.
3. Ahsonulloh Ali Istahriy. Tasavvuf asoslari. Ma'rifat.
4. Asadulloh Xovariy. Zahabiya, Ilmiy tasavvuf, adabiy asaralar. Tehron. 2004-yil.
5. Hamidulloh Rafiyiy Zabliy. Zahabiya tariqati. Tehron. 2010-yil.
6. Husayn Zahabiy (Mirzo Bobo Sheroziy) Sayyid Abulqosim bin Abdalnabiy, Manohej anvor al-marifiy fiy sharh musboh al-shariat va muftoh al-haqiqat. Tadqiqotchi: Muhammad Boqiriy, Muhammad Ja'far. 1984-yil.
7. Husayn Dezfuliy. Zahabiya tarqatiga urg'u bergan holda tasavvuf tahlili. 2006-yil.
8. Nuriddin Mudarrisiy Chahordahiy. Tasavvufga sayohat. Ashroqiy. Tehron. 1982-yil.
9. Madelung Vilfred, Islom firqalari. Abulqosim Sariy tarjimas. Asotir nashriyoti. Tehron. 2002-yil.
10. Muhammadali Sabzavoriy "Tuhfayi Abbosiy". 2002-yil.
11. Muhammad Ma'sum Sheroziy. Taroyiq al-haqoyiq.
12. Muhammadali Muzan Xurosoniy. Tuhfayi Abbosiy. 2002-yil.
13. Qozi Sayyid Nurullohiy Shushtariy. Majolis al-muminin. Islomiya. 1997-yil.

²⁵ Hamidulloh Rafiyiy Zobaliy. Zahabiya tariqati. 2010-yil. – 67. B.

14. Yofey Yamaniy Makkiy, as-Saad bin Ali bin Sulaymon.
15. Shahobiddin Amirabdulloh Burzishobodiy. Kamoliya rislolas. Islom tarixi va Eron ixtisoslashtirilgan kutubxonasi.